

Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttoon 2002–2018

Heikki Ervasti ja Sofia Portaankorva

Suomeen kohdistuu lisää maahanmuuttoa

Vuonna 2014 pakolais- ja siirtolaisvirrat Suomeen ja koko Eurooppaan kiihtyivät. Huippu savutettiin seuraavana vuonna. Suuri joukko Lähi-idästä, Afrikasta ja Etelä-Asiasta lähtöisin olevia pakolaisia ja siirtolaisia pyrki Eurooppaan hakeakseen turvapaikkaa. Myös Suomi kiinnosti tulijoita. Vuosina 2014–2015 Suomesta haki turvapaikkaa yhteensä yli 35 000 henkilöä. Tilanne näkyi selvästi maassamme. Raja-aseilla oli ruuhkaa ja uusia vastaanotto-keskuksia perustettiin. Konfliktteilta ei vältytty. Mielenosoituksissa vastustettiin pakolaisten vastaanottoa, ja uhkailua sekä vakavaakin väkivaltaa esiintyi, tosin vain yksittäistapauksina. Kirjailija Jari Tervo (2015) kommentoi tuoreeltaan YLE:n kolumnissaan:

”Vain muutama vuosi sitten rasismia ei ollut Suomessa kuulemma lainkaan. Sen jälkeen sitä esiintyi hieman, mutta vain netissä. Sen jälkeen sitä esiintyi selvästi enemmän, mutta vain netissä, eihän sitä ole pakko lukea. Nyt se sama olematon rasismi on meidän kaduillamme, kivittämässä ja heittelemässä polttopulloja, vainoamassa sotaa pakenevia ihmisiä.”

Tervo ei ollut näkemyksissään yksin. Maahanmuuttokriittisyyden lisääntymisen merkkejä havaittiin varsinkin internetissä ja sosiaalisen median eri kanavilla käytävistä keskusteluista. Perussuomalaisten kannatuksen kasvua selitettiin ainakin osittain maahanmuuttovastaisuudella. Euroopan Unionin toteuttamissa tutkimuksissa (EU MIDIS 2009; EU MIDIS II 2017) todettiin, että syrjinnän kokeminen liittyy maahanmuuttajien jokapäiväiseen elämään. Jälkimmäisen tutkimuksen pohjalta Suomi julistettiin Euroopan rasisisimmaksi maaksi (Uusi Suomi 28.11.2018).

Samalla kun asenteiden on arveltu kiristyneen, on puhuttu myös asenteiden polarisoitumisesta, eli siitä, että suomalaiset jakautuvat yhä jyrkemmin toisistaan eroaviin leireihin maahanmuuttoon suhtautumisen osalta. Mielikuvaa polarisoitumisesta on vahvistanut se, että maahanmuuttoa vastustavat mielenosoitukset ovat yleensä saaneet seurakseen vapaampaa maahanmuuttoa puolustelevan vastamielenosoituksen. Polarisaatiosta on saatu jonkin verran näyttöä nuorten aikuisten keskuudessa tehdyissä asennetutkimuksissa (Mannerström ym. 2020), joskin eduskuntavaaliehdokkaiden asenteiden todetaan toisessa analyysissä (Fornaro 2021) polarisaation sijasta pikemmin lähentyneen toisiaan maahanmuuttokysymysten osalta vuosina 2011–2019.

Ongelmana niin asenteiden kiristymistä kuin polarisoitumista koskevissa väitteissä on se, ettei niitä ole perusteltu väestöä edustaviin ja ajallista muutosta kartoittaviin tutkimusaineistoihin pohjautuvilla analyyseillä. Väitteet niin asenteiden kiristymisestä kuin polarisoitumisesta ovat hajanaisia, eikä tutkimusnäyttö tue niitä yksimielisesti.

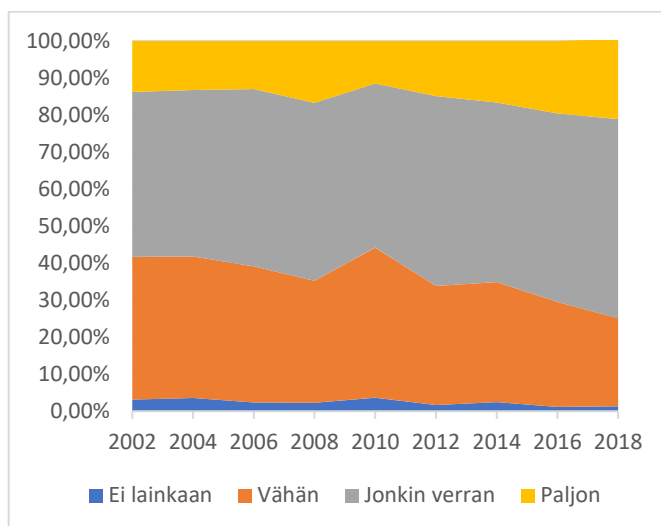
Tässä artikkelissa tarkastelemme maahanmuuttoa koskevia mielipiteitä ja niissä ilmeneviä muutoksia vuosina 2002–2018. Ajallisen muutoksen lisäksi tarkastelemme väestön keskuudessa vallitsevia eroja eräiden taustamuuttujien suhteen. Tarkemmin ilmaistuna tehtävänä on selvittää, kuinka sallivasti suomalaiset ovat suhtautuneet maahanmuuttoon tarkasteluajanjakson aikana, ja mitä mieltä suomalaiset ovat olleet maahanmuuton mahdollisista seurauksista. Lisäksi tutkimme, missä määrin sukupuoli, ikä, sosioekonomiset tekijät, uskonnollisuus ja puoluekanta ovat yhteydessä maahanmuuttoa koskeviin asenteisiin. Lopuksi vertailemme lyhyesti suomalaisten ja muiden Euroopan kansojen maahanmuuttoasenteita. Onko Suomi todellakin Euroopan rasistisin maa?

Tarkastelemme näitä kysymyksiä vuosina 2002–2018 kerätyn ESS-aineiston pohjalta. Tarkastelumme perustuu maahanmuuttoasenteita kartoittavaan kysymyspatteriin, joka on toistettu ESS –aineiston jokaisella kierroksella. Tarkastelemme kuvailevilla menetelmillä suomalaisten maahanmuutonäkemyksen jakautumista sekä ajallista muutosta. Taustamuuttujien (sukupuoli, ikä, koulutus, koettu toimeentulo, uskonnollisuus ja puoluekanta) yhteyttä maahanmuuttoasenteisiin analysoimme lineaarisen regression avulla.

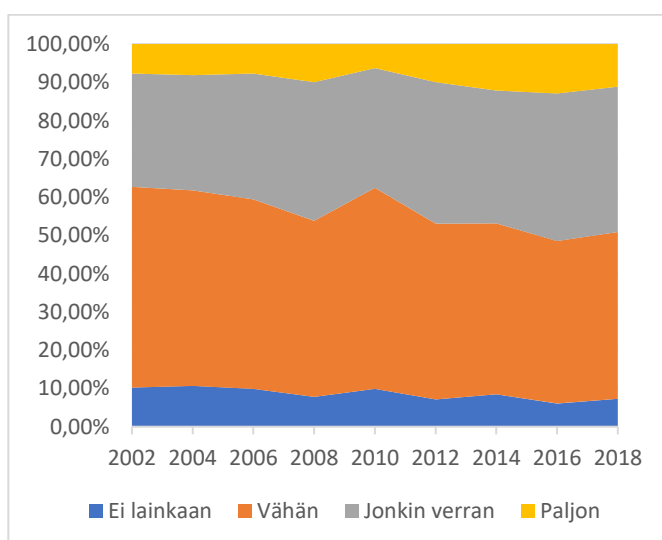
Asenteet muuttuvat hitaasti myönteisemmiksi

Maahanmuuttoa koskevat asenteet ovat olleet alusta alkaen tärkeä osa ESS:ssä. Periaatteessa mittareilla on seurattu kahta maahanmuuttoasenteiden ulottuvuutta. Ensimmäinen ulottuvuus koskee sitä, kuinka paljon erilaisia ja erilaisista maista tulevia ihmisiä vastaajat sallivat muuttaa Suomeen. Erilaisina maahanmuuttajaryhminä kysymyksissä mainittiin ihmiset, jotka kuuluvat samaan etniseen ryhmään kuin useimmat suomalaiset, ihmiset, jotka kuuluvat eri etniseen ryhmään kuin suomalaiset ja ihmiset, jotka tulevat köyhemmistä Euroopan ulkopuolisista maista. Toinen ulottuvuus koskee sitä, minkälaisia seurauksia maahanmuutolla katsotaan olevan. Vastajien mielipidettä kysyttiin siitä, onko maahanmuutosta etua vai haittaa Suomen taloudelle, kulttuurielämälle ja muuttuuko Suomi paremmaksi vai huonommaksi paikaksi asua maahanmuuton myötä. Näiden kysymysten tarkat sanamuodot ilmenevät Liitetäulukosta 1.

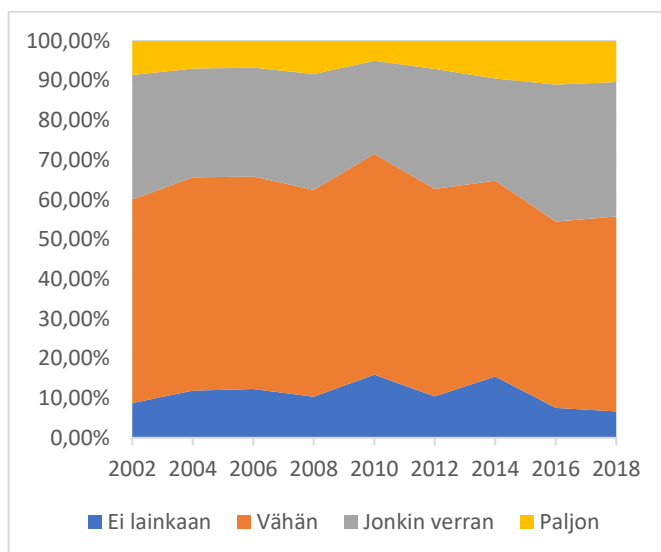
Kuvioissa 1–3 tarkastellaan, missä määrin suomalaisten mielestä pitäisi hyväksyä maahanmuuttoa aikavälillä 2002–2018, kun kyseessä on saman etnisen ryhmän edustajat kuin valtaväestö (Kuvio 1), eri etnisen ryhmän edustajat kuin valtaväestö (Kuvio 2) sekä köyhemmistä maista Euroopan ulkopuolelta tuleva väestö (Kuvio 3). Kuvioista nähdään, että tarkasteluajanjaksoilla ei ole tapahtunut suuria käännteitä, mutta asenteet ovat muuttuneet lievästi maahanmuuttoa sallivammaksi. Asenteissa havaitaan kuitenkin eroja, kun tarkastellaan eri maahanmuuttajaryhmiä. Valtaväestön kanssa samaan etniseen ryhmään kuuluviin maahanmuuttajiin asennoidutaan sallivammin kuin eri ryhmään kuuluviin tai Euroopan ulkopuolisista köyhemmistä maista tuleviin maahanmuuttajiin. Kuvioista 1–3 nähdään, että valtaosan näkemykset ovat keskivaiheilla. Kuviot eivät anna viitteitä mielipiteiden polarisoitumisesta, eli siitä, että mielipiteet olisivat jakautuneet vahvemmin ääripäihin keskivaiheiden kustannuksella.

Kuvio 1. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttoon, kun maahanmuuttajat kuuluvat samaan rotuun tai etniseen ryhmään kuin useimmat suomalaiset. Mittausvuodet 2002–2018. Vastausvaihtoehdot: Maahanmuuttoa ei pitäisi sallia lainkaan, pitäisi sallia vähän, jonkin verran tai paljon.

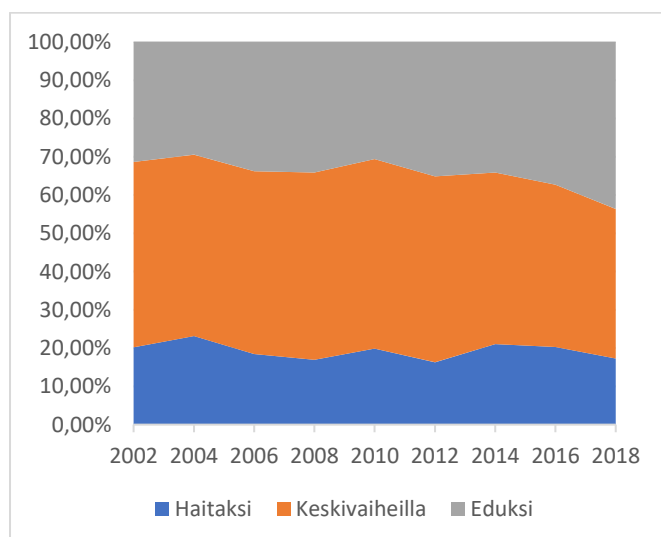

Kuvio 2. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttoon, kun maahanmuuttajat edustavat eri rotua tai etnistä alkuperää kuin useimmat suomalaiset. Mittausvuodet 2002–2018. Vastausvaihtoehdot: Maahanmuuttoa ei pitäisi sallia lainkaan, pitäisi sallia vähän, jonkin verran tai paljon.

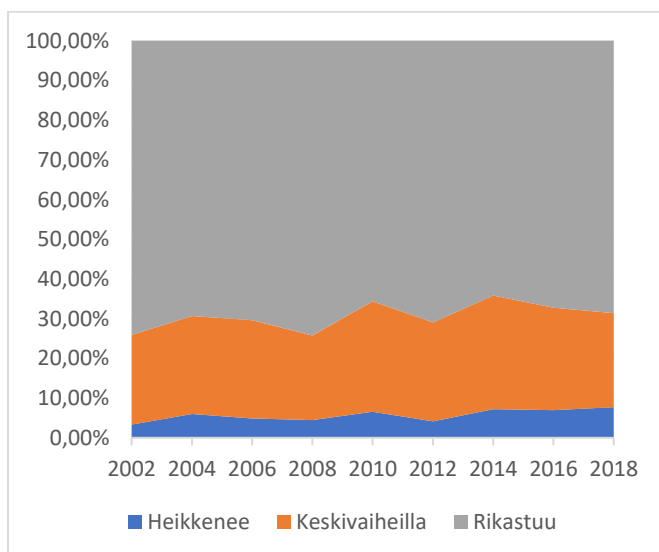

Kuvio 3. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttoon, kun maahanmuuttajat tulevat köyhemmistä Euroopan ulkopuolisista maista. Mittausvuodet 2002–2018. Vastausvaihtoehdot: Maahanmuuttoa ei pitäisi sallia lainkaan, pitäisi sallia vähän, jonkin verran tai paljon.

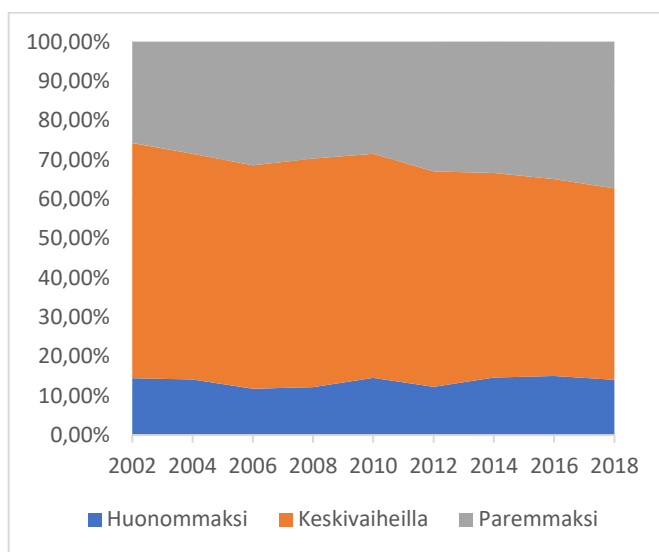
Kuvioissa 4–6 tarkastellaan suomalaisten näkemyksiä maahanmuuton vaikutuksista aikavälillä 2002–2018. Kuvioista nähdään, mitä mieltä suomalaiset ovat maahanmuuton vaikutuksista maan talouteen (Kuvio 4), kulttuurielämään (Kuvio 5) ja siihen, muuttuko maa paremmaksi paikaksi asua maahanmuuttajien myötä (Kuvio 6). Näistäkin kuvioista havaitaan, että tutkimusaikavälillä on tapahtunut vain vähän muutoksia. Ajanjakson lopussa yhä useampi on sitä mieltä, että maahanmuutto on hyväksi maan taloudelle (Kuvio 4). Tämä näkökulma on ollut yleisesti esillä, kun on keskusteltu väestön ikääntymisestä ja huoltosuhteen heikkenemisestä. Erityisesti työnantajat ovat ehdottaneet työperäistä maahanmuuttoa. Näkemykset maahanmuuton vaikutuksista kulttuurielämään (Kuvio 5) ovat pysyneet lähes samanlaisina koko tarkasteluajanjakson ajan. Mahdollisesta polarisaatiosta ei voida lukea merkkejä kuvioista 4–6. Ainakaan kuvioista ei ole nähtävissä merkkejä siitä, että kielteiset käsitykset maahanmuuton seurauksista olisivat voimistuneet.

Kuvio 4. Suhtautuminen maahanmuuton taloudellisiin seurauksiin. Mittausvuodet 2002–2018. Vastausvaihtoehdot: 0–10, jossa 0–3 tarkoittaa, että vastaajan mielestä maahanmuutto on haitaksi, 4–6 tarkoittaa, että vastaaja on keskivaiheilla ja 7–10, että vastaajan mielestä maahanmuutto on eduksi Suomelle.

Kuvio 5. Suhtautuminen siihen, miten maahanmuutto vaikuttaa kulttuurielämään. Mittausvuodet 2002–2018. Vastausvaihtoehdot: 0–10, jossa 0–3 tarkoittaa, että vastaajan mielestä maahanmuutto on haitaksi, 4–6 tarkoittaa, että vastaaja on keskivaiheilla ja 7–10, että vastaajan mielestä maahanmuutto on eduksi Suomelle.

Kuvio 6. Suhtautuminen siihen, muuttuuko Suomi paremmaksi vai huonommaksi paikaksi asua maahanmuuton myötä. Mittausvuodet 2002–2018. Vastausvaihtoehdot: 0–10, jossa 0–3 tarkoittaa, että vastaajan mielestä maahanmuutto on haitaksi, 4–6 tarkoittaa, että vastaaja on keskivaiheilla ja 7–10, että vastaajan mielestä maahanmuutto on eduksi Suomelle.

Väestöryhmien väliset asenne-erot

Väestöryhmien välisten erojen kartoittamiseksi tarkastelemme asenteiden vaihtelua regressioanalyysin pohjalta väestöryhmittäin, siis suhteessa valittuihin taustamuuttujiin. Taustamuuttujiksi analyysiin valittiin vastaajan sukupuoli, koulutus ja taloudellinen tilanne, ikä, uskonnollisuus sekä puoluekanta. Näiden muuttujien on yleensä todettu olevan vahvimpia maahanmuuttoasenteita selittäviä tekijöitä (yhteenvetona ks. Ervasti, Fridberg ja Hjerm 2008). Aikaisempien tutkimusten perusteella mainittujen muuttujien voidaan olettaa vaikuttavan maahanmuuttoasenteisiin seuraavasti:

Sukupuolen osalta ei voida esittää vahvaa oletusta, mutta ristiriitaisen tutkimusnäytön vuoksi sitä on edelleen syytä tutkia. Eräissä tutkimuksissa (Hernes ja Knudsen 1992; Ervasti 2004) on havaittu, että naisten asennoituminen maahanmuuttoon on hyväksyvämpää kuin miesten. Kaikki tutkimukset eivät kuitenkaan vahvista tätä havaintoa, sillä on myös havaittu, että miehet ovat myötämielisempiä kuin naiset (Semyonov ym. 2006) tai ettei sukupuolten välillä ole eroa (Jaakkola 2009; Ervasti, Fridberg ja Hjerm 2008). Näytön valossa voidaan arvella, että sukupuolen vaikutus riippuu siitä, mitä maahanmuuttoon liittyvää ulottuvuutta tarkastellaan (Avonius ja Kestilä-Kekkonen 2018) sekä siitä, minkä maan aineistoa analysoidaan (Ervasti 2004).

Koulutuksen ja taloudellisen tilanteen vaikutukset liittyvät yleisempään taloudellisen uhan kokemiseen. Klassisen sosioekonomisen uhan teorialla (Sherif ja Sherif 1953) on viitattu siihen, että heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevat valtaväestön edustajat kokevat maahanmuuton uhkana niukoista resursseista kilpailtaessa, ja tästä syystä he suhtautuvat maahanmuuttoon kielteisesti. Tällä perusteella on syytä olettaa, että vähemmän koulutetut ja taloudellisesti heikossa asemassa olevat väestöryhmät suhtautuvat maahanmuuttoon kielteisemmin kuin pidemmälle koulutetut ja taloudellisesti turvatussa olevat.

Uskonnollisuuden vaikutuksesta maahanmuuttoasenteisiin ei ole saatu yhtenäistä näyttöä. Uskonnollisuuden merkitystä on korostettu erityisesti silloin, kun on pyritty osoittamaan, että pelkillä sosioekonomisilla tekijöillä ei voida selittää maahanmuuttoasenteiden vaihtelua (esim. Van der Brug ym. 2000). Uskonto on nousut esiin myös poliittisessa keskustelussa. Esimerkiksi Unkarin pääministeri Viktor Orban on useaan otteeseen perustellut maahanmuuttovastaisuutta erityisesti kristillisyyden puolustamisella maahan kohdistuvaa islamilaistumista vastaan. Nimenomaan islamilaistumisen pelko on nostettu usein esiin ääriliikkeissä, mutta myös esimerkiksi Kristillisdemokraattien pitkäaikainen puheenjohtaja Päivi Räsänen on useassa yhteydessä halunnut asettaa kristityt maahanmuuttajat erityisasemaan Suomen maahanmuuttopolitiikassa. Tieteellisen tutkimuksen valossa uskonnollisuuden vaikutus ei kuitenkaan ole suoraviivainen, vaan se vaihtelee maittain ja uskontokunnittain. Ingrid Storm (2018; ks. myös Bohman ja Hjerm 2014) osoittaa, että uskonnollisuus maan valtauskonnon suhteen yleensä lisää maahanmuuttovastaisuutta, varsinkin niissä maissa, joissa uskonnollisuus ja kirkossa käynti on yleistä. Sen sijaan sekularisoituneemmissa maissa uskonnollisuus vähentää maahanmuuttovastaisuutta. Suomen osalta on siten mielenkiintoista tarkastella, onko verraten sekularisoituneen, mutta kuitenkin vahvan evankelis-luterilaisen kirkon oloissa uskonnollisuudella positiivinen vaikutus maahanmuuttoasenteisiin.

Uskonnollisuuden vaikutusta maahanmuuttoasenteisiin voidaan kulttuurisen uhan lisäksi selittää myös uskontoon liittyvillä arvoilla. Kristinuskoon, kuten kaikkiin muihinkin maailmanuskontoihin sisältyy selkeä sanoma lähimmäisen kunnioituksesta ja hädänalaisessa tilassa olevien auttamisesta (ks. Ervasti 2020), minkä voi hyvin olettaa heijastuvan myös asenteissa maahanmuuttajia kohtaan.

Puoluekannalla on useissa tutkimuksissa (Raijman ym. 2003; Jaakkola 1995; Ervasti, Fridberg ja Hjerm 2008) havaittu olevan yhteyttä maahanmuuttoasenteisiin. Nämä tutkimukset osoittava, että vasemmistopuolueiden kannattajat ovat yleensä myönteisempiä, kun taas oikeistopuolueiden kannattajat ovat kielteisempiä maahanmuuttoa kohtaan. Erityisesti populististen, lähinnä äärioikeistoon kuuluvien maahanmuuttovastaisten puolueiden kannatuksen nousu eri puolilla Eurooppaa on vahvistanut tätä yhteyttä. Suomen osalta suurin muutos puoluekentässä tämän analyysin tutkimusajanjakson aikana on eittämättä ollut Perussuomalaisen kannatuksen nousu. Voi olla kyseenalaista, voidaanko puoluetta luokitella äärioikeistoon, mutta puolueen linjaa voidaan luonnehtia vahvasti maahanmuuttovastaiseksi.

Regressioanalyysiä varten muodostimme selitettävistä muuttujistamme kaksi summamuuttujaa. Ensimmäinen ulottuvuus viittaa siihen, kuinka paljon vastaajat ovat valmiita vastaanottamaan erilaisia maahanmuuttajaryhmiä Suomeen. Toinen ulottuvuus puolestaan viittaa siihen, kuinka myönteisinä tai kielteisinä maahanmuuton seuraukset nähdään. Sekä pääkomponenttianalyysi että reliabiliteettianalyysi tukevat vahvasti summamuuttujien muodostamista. Komponenttilataukset ja reliabiliteettikertoimet ilmenevät Liitetäulukosta 1. Molemmat summamuuttajat vaihtelevat asteikolla 0–10, jossa pienemmät arvot tarkoittavat kielteistä ja suuremmat arvot myönteistä suhtautumista maahanmuuttajien määrään ja maahanmuuton seurauksiin.

Regressioanalyysin tulokset maahanmuuttajien vastaanottoa koskevien asenteiden osalta esitetään Taulukossa 1.

Taulukko 1. Regressioanalyysi. **Kuinka paljon Suomen tulisi sallia maahanmuuttoa?** (Asteikko 0–10) ESS 2002-2018.

	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	Malli 10
Sukupuoli (ref. Mies)										
Nainen	0.18	0.30*	0.27*	0.40***	0.22	-0.03	0.15	0.45***	0.12	0.23***
Koulutus (ref. Perusaste)										
Keskiaste	0.24	0.59***	0.37*	0.18	-0.01	0.33*	0.52**	0.50**	0.29	0.33***
Korkea-aste	0.82***	1.08***	0.94***	0.81***	0.77***	0.97***	1.14***	1.21***	0.90***	0.95***
Ikä	-0.02	0.03	0.02	0.02	-0.01	-0.02	0.00	-0.02	-0.05*	-0.01
Ikä2x100	-0.00	-0.05**	-0.04	-0.05*	-0.02	0.00	-0.02	0.00	0.03	-0.02*
Koettu toimeentulo (ref. Hyvä)										
Kohtalainen	-0.03	-0.06	-0.38**	0.02	-0.33*	-0.30*	-0.31*	-0.14	-0.62***	-0.25***
Vaikea	-0.17	-0.07	-0.65**	-0.31	-0.61**	-0.43*	-0.40	0.04	-0.63*	-0.37***
Hyvin vaikea	-0.36	-0.20	0.22	-0.36	-0.15	-0.52	0.38	-0.43	-0.77*	-0.31*
Uskonnollisuus	0.01	0.02	0.00	0.02	0.00	0.00	-0.01	-0.08***	-0.03	-0.01
Puoluekanta (ref. Kokoomus)										
Keskusta	-0.29	-0.31	-0.22	-0.24	-0.19	-0.44**	-0.39*	-0.32	-0.55**	-0.33***
Perussuomalaiset	-1.17	0.25	-0.72	-0.69*	-0.92***	-0.96***	-1.11***	-1.16***	-1.04***	-1.01***
Vihreät	1.48***	1.46***	1.19***	1.28***	1.25***	1.01***	1.50***	1.06***	1.01***	1.22***
SDP	0.05	0.28	0.19	0.17	0.28	0.06	0.24	-0.06	0.37	0.16**
Vasemmistoliitto	0.13	0.74**	0.85**	0.69**	0.50	0.49*	0.93***	0.95***	0.39	0.63***
Muu	0.86***	0.59**	0.52*	0.55**	0.68**	0.90***	0.93***	0.68**	0.84***	0.73***

Taulukko 1. (jatkuu)

Vuosi (ref. 2002)											
2004											-0.12
2006											0.00
2008											0.28***
2010											-0.22*
2012											0.40***
2014											0.38***
2016											0.64***
2018											0.64***
N	1149	1267	1196	1367	1138	1472	1322	1319	1177	11 407	
r²	0.17	0.19	0.16	0.16	0.19	0.20	0.24	0.23	0.22	0.20	
Vakio	5.60***	3.67***	4.52***	4.47***	5.16***	6.12***	5.16***	5.98***	7.22***	5.57***	

*** p<.001, ** p<.01, * p<.05

Taulukosta 1 havaitaan, että naiset, korkeammin koulutetut ja karkeasti ottaen myös hyvin toimeentulevat henkilöt suhtautuvat miehiin, matalasti koulutettuihin ja heikosti toimeentuleviin verrattuna sallivammin maahanmuuttoon. Sukupuolten välinen ero kuitenkin vaihtelee jonkin verran eri tutkimusvuosina. Yleisesti ottaen naiset suhtautuvat maahanmuuttoon myönteisemmin kuin miehet. Tulokset ovat siis samansuuntaisia niiden tutkimusten kanssa, joissa miesten ja naisten suhtautumisessa on havaittu eroja (esim. Hernes ja Knudsen 1992; Ervasti 2004). Vähäisen koulutuksen ja heikon toimeentulon yhteys kielteisiin asenteisiin voi pohjautua edellä esiteltyyn taloudelliseen uhkaan.

Oletusten mukaan iän myötä asenteet ovat vähemmän sallivia. Analyysimme valossa iän vaikutus ei kuitenkaan ole lineaarinen. Iän neliötä tarkastellessa voidaan havaita, että iän yhteys maahanmuuton sallivuuteen on U-käyrän muotoinen. Vaikka myötämielisyys maahanmuuttajien vastaanottamiseen vähenee iän myötä, kaikkein vanhimmat vastaajat ovat jälleen hyväksyvämpiä.

Oletusten vastaisesti uskonnollisuudella ei ole tulostemme valossa yhteyttä maahanmuuton sallimisen yhtä tarkasteluvuotta lukuun ottamatta. Ilmeisesti uskonnollisuuden ja maahanmuuttoasenteiden välistä yhteyttä on jatkossa syytä tutkia tarkemmin, sillä kansainvälisissä analyyseissä on todettu varsin selvä positiivinen yhteys uskonnollisuuden ja maahanmuuton hyväksymisen välillä. Myös aikaisemmassa suomalaisessa analyysissä (Jaakkola 2006) uskonnollisuudella ja maahanmuuton sallivuudella havaittiin positiivinen yhteys. On kuitenkin huomattava, että Taulukon 1 tulosten mukaan uskonnollisuus on negatiivisesti yhteydessä maahanmuuton määrää koskeviin mielipiteisiin vuoden 2016 aineistossa. On mahdollista, että tämä vaikutus selittyy vuonna 2015 Eurooppaan suuntautuneella pakolaisaallolla, jossa tulijat olivat enimmäkseen taustaltaan muslimeita.

Puoluekannan osalta havaitaan, että Vihreiden ja Vasemmistoliiton kannattajat suhtautuvat maahanmuuttoon sallivammin kuin Kokoomuksen kannattajat. Samankaltainen tulos havaittiin myös Jaakkolan (2006) tutkimuksessa, jossa Vihreiden kannattajat suhtautuivat myönteisesti maahanmuuttoon ja Vasemmistoliiton kannattajat myönteisesti ennen kaikkea pakolaisten tuloon.

Perussuomalaisten kannattajat ovat maahanmuuton suhteen rajoittavammalla kannalla kuin Kokoomuksen kannattajat. Perussuomalaiset on muuttanut tarkasteluajanjakson aikana pienpuolueesta suurten puolueiden joukkoon ja samaan aikaan myös erottunut yhä enemmän muista puolueista maahanmuutonäkemyksissään. Keskuksen ja Kokoomuksen kannattajien asenteet ovat pysyneet keskenään samanlaisina, mutta 2010-luvulla Keskuksen kannattajien asenteet ovat joinain mittauskertoina olleet Kokoomusta kielteisemmät. SDP:n kannattajat eivät eroa Kokoomuksen kannattajista näkemyksissä maahanmuuton sallimisesta.

Mallissa 10 tarkastellaan, kuinka suomalaisten mielipiteet maahanmuuton sallimisesta ovat muuttuneet aikavälillä 2002–2018, kun vakioidaan sukupuoli, koulutustaso, ikä, koettu toimeentulo, uskonnollisuus ja puoluekanta. Taustatekijöillä vakioitu tarkastelu vahvistaa kuvailevan tarkastelun havainnon siitä, että asenteet ovat muuttuneet jonkin verran sallivammiksi tutkimusajanjaksoillamme. Vuosi 2010 on poikkeus, jolloin asenteet olivat kielteisemmät kuin vuonna 2002.

Jaakkola (2006) havaitsi, että lamavuonna 1993 maahanmuuttoasenteet kiristyivät hetkellisesti. Tämä käänne selittyi sosioekonomisten uhkakuvien voimistumisella, sillä maahanmuuton pelättiin lisäävän kilpailua työpaikoista, asunnoista ja sosiaaliturvasta. Myös Kilpi-Jakosen (2015) analyysin mukaan työttömyyden yleistymisen on yhteydessä asenteiden kiristymiseen. On mahdollista, että havaintomme vuoden 2010 maahanmuuttokielteisyydestä selittyy vastaavasti kansainvälisen finanssikriisin jälkeisellä laskusuhdanteella.

Taulukossa 2 tarkastellaan mielipiteitä maahanmuuton vaikutuksista regressioanalyysin perusteella. Tässäkin tapauksessa mielipiteet vaihtelevat asteikolla 0–10, jossa 0 tarkoittaa, että vaikutukset nähdään kielteisinä ja 10, että vaikutuksia pidetään myönteisinä. Taustamuuttujien vaikutukset poikkeavat edellisestä analyysistä jonkin verran.

Taulukko 2. Regressioanalyysi. Millaisia vaikutuksia maahanmuutolla on Suomelle? (Asteikko 0–10) ESS 2002-2018.

	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016	2018	Malli 10
Sukupuoli (ref. Mies)										
Nainen	-0.16	-0.08	0.14	0.14	0.15	-0.05	0.03	0.20*	-0.19	0.02
Koulutus (ref. Perusaste)										
Keskiaste	0.31**	0.56***	0.40**	0.28*	-0.01	0.27*	0.33*	0.43**	0.28	0.34***
Korkea-aste	0.76***	0.85***	0.77***	0.65***	0.47***	0.70***	0.95***	0.93***	0.88***	0.80***
Ikä	0.03	0.04*	0.02	0.06***	0.05**	0.03*	0.06***	0.02	0.01	0.03***
Ikä2x100	-0.04*	-0.04*	-0.02	-0.07***	-0.06***	-0.03*	-0.06***	-0.02	-0.00	-0.04***
Koettu toimeentulo (ref. Hyvä)										
Kohtalainen	-0.22*	-0.04	-0.23*	-0.16	-0.31**	-0.22*	-0.26*	-0.16	-0.40***	-0.22***
Vaikea	-0.11	-0.01	-0.63**	-0.53**	-0.77***	-0.74***	-0.43*	-0.37	-0.45*	-0.47***
Hyvin vaikea	-0.98***	-0.47	-0.78	-0.61*	-0.13	-0.85**	-0.32	-0.78*	-1.11***	-0.68***
Uskonnollisuus	0.03	-0.01	0.03	0.05**	0.04*	0.02	0.03	-0.04*	0.04	0.02***
Puoluekanta (ref. Kokoomus)										
Keskusta	-0.24	-0.49***	-0.35*	-0.12	-0.28*	-0.37**	-0.27	-0.31*	-0.26	-0.29***
Perussuomalaiset	-1.44	-0.46	-1.15*	-1.30***	-1.03***	-0.91***	-1.21***	-1.35***	-1.36***	-1.22***
Vihreät	0.91***	0.62***	0.72***	0.68***	0.90***	0.65***	1.01***	0.54**	1.04***	0.78***
SDP	-0.08	-0.07	-0.11	-0.03	-0.08	-0.21	0.08	-0.08	0.23	-0.04
Vasemmistoliitto	-0.10	0.14	0.27	0.08	0.19	0.28	0.32	0.43	0.41	0.21**
Muu	0.13	-0.28	-0.13	-0.08	0.16	0.49**	0.12	0.03	0.17	0.07

Taulukko 2. (jatkuu)

Vuosi (ref. 2002)											
2004											-0.13
2006											0.06
2008											0.19**
2010											-0.00
2012											0.22**
2014											0.07
2016											0.14*
2018											0.17*
N	1164	1260	1195	1365	1141	1473	1314	1331	1184	11 427	
r²	0.13	0.11	0.12	0.16	0.16	0.16	0.22	0.19	0.20	0.15	
Vakio	5.26***	5.00***	5.54***	4.69***	4.78***	5.27***	4.19***	5.42***	5.55***	5.04***	

*** p<.001, ** p<.01, * p<.05

Taulukosta 2 havaitaan, että koulutustason ja koetun toimeentulon yhteys mielipiteisiin on samanlainen kuin edellisessä analyysissä, jossa tarkasteltiin maahanmuuttajien vastaanottamista. Heikko toimeentulo on aikaisemmasakin suomalaisessa analyysissä ollut yhteydessä siihen, että maahanmuuton vaikutukset nähdään kielteisinä (Sjöblom-Immala 2013).

Maahanmuuton seurausten osalta iän vaikutus on mielenkiintoisella tavalla tällä kertaa positiivinen päinvastoin kuin edellisessä analyysissä Taulukossa 1. Ikääntyneemmät suomalaiset siis pitävät maahanmuuton seurauksia myönteisempinä kuin nuoremmat. Iän vaikutus osoittaa, että myönteisyys nousee erityisesti vanhimpien ikäryhmien kohdalla.

Perussuomalaisten ja Keskustan kannattajat näkevät maahanmuuton vaikutukset kielteisempänä kuin Kokoomuksen. Vihreiden kannattajien näkemykset maahanmuuton vaikutuksista ovat Kokoomuksen kannattajia myönteisemmät. Perussuomalaisten kannattajien kielteiset ja Vihreiden kannattajien myönteiset näkemykset maahanmuuton vaikutuksista on tullut esille myös aikaisemmassa tutkimuksessa (Sjöblom-Immala 2013).

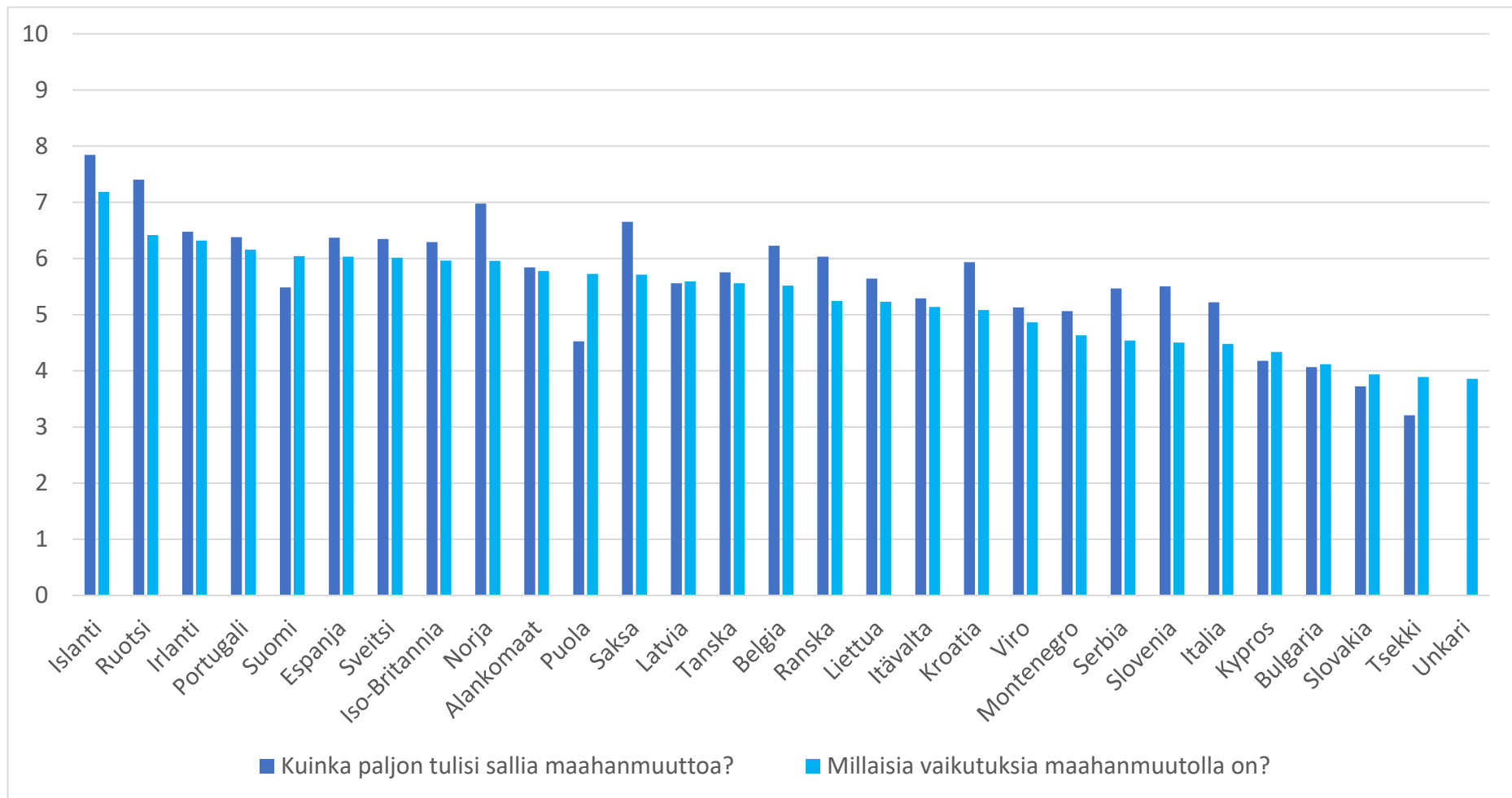
Uskonnollisuuden vaikutus maahanmuuton seurauksia koskeviin käsityksiin on hieman enemmän odotusten mukainen kuin mitä se oli maahanmuuttajien vastaanottamista koskevien käsitysten yhteydessä Taulukossa 1. Uskonnollisuus nimittäin lisää myönteistä suhtautumista muutamana tutkimusvuotena. Jälleen kuitenkin havaitaan kielteinen vaikutus vuonna 2016, jolloin pakolaisvirta yltyi merkittävästi.

Sukupuolen vaikutus on maahanmuuton seurauksia koskeviin käsityksiin heikompi kuin maahanmuuttajien vastaanottamista koskeviin mielipiteisiin. Kuten Taulukosta 2 ilmenee, vastaajan sukupuoli vaikuttaa tilastollisesti merkittävästi maahanmuuton seurauksia koskeviin mielipiteisiin ainoastaan vuonna 2016. Vaikutus on oletusten mukaisesti positiivinen. Mallia 10 tarkastellessa nähdään, että kaikilla taustamuuttujilla vakioituna suomalaisten näkemykset maahanmuuton vaikutuksista ovat myönteisemmät vuonna 2018 kuin 2002.

Onko Suomi Euroopan rasistisin maa?

ESS –aineiston perusajatus on tarjota vertailukelpoista kyselytutkimusaineistoa Euroopan eri maista. Aineistomme pohjalta on siis mahdollista vertailla eri maiden väestöjen asenteita. Kuviossa 7 kuvataan molempien edellä muodostettujen summamuuttujien keskiarvoja kaikissa 29:ssä ESS:n vuoden 2018 kierrokselle osallistuneissa maissa. Kuvioista nähdään, että Suomea ei ole perusteltua pitää erityisen rasistisena maana.

Aikaisemmissa vertailevissa tutkimuksissa (Ervasti et. al 2008, 198) on todettu, että karkeasti ottaen maahanmuuttoasenteet jakautuvat Euroopan kartalla siten, että pohjoisesta etelään ja lännestä itään siirryttäessä asenteet maahanmuuttoa kohtaan kiristyvät. Myönteisimpiä asenteet ovat siis Pohjoismaissa. Vastaavat erot näkyvät jossain määrin edelleen Kuviossa 7. Varsinkin Ruotsissa ja Islannissa asenteet maahanmuuttoa kohtaan ovat selvästi myönteisempiä kuin muualla Euroopassa. Kielteisimpiä asenteet ovat Itä-Euroopassa.

Kuvio 7

Suomi asettuu vertailussa lähelle muita Pohjoismaita. Suomalaisten asenteissa näkyy kuitenkin melko selvä ero hyväksytyyn maahanmuuton määrään ja sen seurauksia koskevista asenteista. Suomalaiset eivät eurooppalaisessa vertailussa pidä maahanmuuton seurauksia ongelmana, mutta siitä huolimatta maahanmuuton määrään halutaan lisätä vähemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Maahanmuuton määränkin suhteen suomalaisten asenteet ovat eurooppalaista keskitasoa.

Johtopäätökset

Tarkastelimme tässä artikkelissa suomalaisten maahanmuuttoasenteita ja niiden kehitystä vuosina 2002–2018. Tarkastelimme kahta ulottuvuutta maahanmuuttoasenteissa. Ensimmäinen ulottuvuus kartoitti, missä määrin suomalaiset haluavat ottaa vastaan maahanmuuttajia ja toinen ulottuvuus sitä, nähdäänkö maahanmuuton seuraukset myönteisinä vai kielteisinä.

Erityisesti tavoitteemme oli testata väitteitä siitä, että suomalaisten asenteet kehittyvät kielteisempään suuntaan ja siitä, että maahanmuutto jakaa aiempaa enemmän suomalaisten mielipiteitä. Analyysin keskeisin havainto on se, että asenteet ovat kehittyneet hieman hyväksyvämpään suuntaan. Sekä maahanmuuttajien vastaanottamisen että maahanmuuton seurausten suhteen suomalaisten asenteet ovat kehittyneet hitaasti myönteisempään suuntaan. Muutosta ei kuitenkaan pidä liioitella, sillä kyse on suuruusluokaltaan melko vaatimattomasta muutoksesta. Joka tapauksessa analyysimme valossa väitteet lisääntyvästä maahanmuuttovastaisuudesta eivät saa tukea.

Toinen testaamamme väite liittyy väestön jakautumiseen ja mielipiteiden polarisaatioon. Kuvailevassa tarkastelussa ei ollut havaittavissa merkkejä asenteiden polarisaatiosta siten, että mielipiteet kasautuisivat keskivaiheilta ääripäihin. Analysoimme aineistoamme tarkemmin myös tutkimalla keskeisimpien taustamuuttujien vaikutuksia asennemittareihin. Taustamuuttujien suhteen voidaan havaita eroja. Maahanmuuton lisäämistä vastustavat Perussuomalaisten kannattajat enemmän kuin muiden puolueiden kannattajat, miehet jonkin verran enemmän kuin naiset, vähemmän koulutetut, taloudellisesti heikommassa asemassa olevat sekä iäkkäämmät henkilöt, tosin kaikkein vanhimpia ikäryhmiä lukuun ottamatta. Pääsääntöisesti nämä erot ovat yhdenmukaisia aikaisempien tutkimusten kanssa. Varsinkin sosioekonomisten tekijöiden vaikutukset vastaavat klassisen konfliktiteorian ja maahanmuuton aiheuttaman uhkan kokemisen perusteella. Taustamuuttujien vaikutuksista on kuitenkin vaikea löytää merkkejä lisääntyvästä polarisaatiosta suomalaisten keskuudessa. Poikkeuksen tässä suhteessa tekee kuitenkin puoluekanta. Perussuomalaisten kannattajat näkyvät omana maahanmuuton rajoittamista suosivana ryhmänä, kun taas maahanmuuttoon myönteisimmin suhtautuvat Vasemmistoliiton ja varsinkin Vihreiden kannattajat.

Maahanmuuton seurauksia koskevat käsitykset vaihtelivat osittain samojen taustamuuttujien suhteen kuin maahanmuuttajien vastaanottamista koskevat mielipiteet. Vaikutuksissa oli kuitenkin myös eroja. Erityisesti iän, sukupuolen ja uskonnollisuuden vaikutukset poikkesivat siitä, mitä ne olivat maahanmuuttajien vastaanottamisen osalta. Kuitenkin koulutuksen, toimeentulon ja puoluekannan vaikutukset olivat samanlaiset kuin ensimmäisessä analyysissä. Puoluekannan osalta jälleen Perussuomalaisten kannattajat eroavat muiden puolueiden kannattajista.

On pohjimmiltaan makuasia, voidaanko eri puolueiden kannattajien välisiä eroja nimittää polarisaatioksi. Maahanmuutto ei ole ainoa kysymys, joka erottaa eri puolueiden kannattajia, ja eri puolueiden kannattajien näkemysten eroavuudet ovat lähinnä luonnollisia. Maahanmuuton osalta on kuitenkin myös niin, että Perussuomalaisen vahva nousu on ainakin perustunut puolueen voimakkaaseen maahanmuuttopoliittiseen linjaan. Perussuomalaiset on onnistunut yhdistämään erilaisia maahanmuuttovastaisia suuntauksia taakseen.

Kansainvälisesti vertaillen suomalaiset suhtautuvat maahanmuuttoon myönteisemmin kuin eurooppalaiset keskimäärin. Maahanmuuton määrän lisäämisen suhteen suomalaiset ovat hyvin lähellä eurooppalaista keskiarvoa, mutta maahanmuuton seurauksia suomalaiset pitävät harvemmin kielteisinä kuin useimmat muut eurooppalaiset.

Tarkasteluajanjaksolla maahanmuuttovastaisuus on myös tullut aiempaa näkyvämmäksi. Erilaisissa sähköisissä medioissa ja sosiaalisen median foorumeilla maahanmuuton vastustaminen on saanut jopa laillisuuden rajoja hiovavia muotoja. Tämä on ollut omiaan luomaan käsitystä siitä, että kaikki suomalaiset ovat omaksuneet aikaisempaa kriittisempiä ajatuksia. Tämän analyysin tulokset osoittavat sellaiset arviot vääriksi.

Mutta palataanpa vielä Jari Tervon kommentteihin rasismista. Onko Tervon esittämä aikalaistulkinta analyysimme valossa väärä? Vaikka tuloksemme osoittavat, että Suomessa asenteet kehittyvät hyväksyvämpään suuntaan, niiden pohjalta ei voida päätellä, että Suomessa ei olisi rasismia ja etteikö sellaista voisi nähdä myös kaduilla Suomessa. Vaikka asenteet ovat kehittyneet hitaasti hyväksyvämmiksi, edelleen seitsemisen prosenttia suomalaisista ei haluaisi Suomen vastaanottavan lainkaan maahanmuuttajia Euroopan ulkopuolisista köyhemmistä maista, ja noin kuusi prosenttia suomalaisista katsoo, että maahanmuuton myötä Suomi muuttuu huonommaksi maaksi asua. Väestötasolla nämä luvut tarkoittavat satojen tuhansien suomalaisten kokoista joukkoa ihmisiä. Vaikka Tervo selvästikin kuvailee vähemmistön käyttäytymistä, hänen huolensa ei ole aiheeton.

Analyysin perusteella havaitsimme, että suomalaisten suhtautuvat kaiken kaikkiaan hyväksyvästi maahanmuuttoon ja näkevät maahanmuuton vaikutukset positiivisina. Asenteissa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia ajan kuluessa, mutta niissä on havaittavissa hidasta myönteistä kehitystä. Suomalaisten mielipiteet maahanmuutosta eivät analyysimme valossa ole polarisoituneita.

Havaitsimme, että maahanmuuttoasenteissa ilmenee väestöryhmittäisiä eroja. Hyvin toimeentulevat, korkeasti koulutetut, Vihreiden ja Vasemmistoliiton kannattajat suhtautuvat sallivammin maahanmuuttoon ja näkevät maahanmuuton vaikutukset myönteisimpinä verrattuna heikommin toimeentuleviin, matalammin koulutettuihin ja muiden puolueiden kannattajiin. Mielipiteet muuttuvat iän myötä ensin kielteisemmiksi, mutta vanhimmissa ikäryhmissä myönteinen suhtautuminen yleistyy. Naiset hyväksyvät maahanmuuton miehiä useammin, mutta näkemyksissä maahanmuuton vaikutuksista sukupuolten välillä ei ilmennyt eroja. Uskonnollisuus ei ole yhteydessä maahanmuuton hyväksymiseen eikä mielipiteeseen maahanmuuton vaikutuksista.

Vaikka maahanmuuttokriittisyys ei ole analyysimme valossa yleistynyt, on kuitenkin syytä tarkastella Tervon (2015) huomioita polttopulloiskuista sekä maahanmuuttajien itseraporttoimia kokemuksia väkivallasta ja häirinnästä (EU MIDIS II 2017). Jaakkola (2006) havaitsi, että asenteet ovat koko väestössä kehittyneet maahanmuuttomyönteisemmäksi vuodesta 1987 vuoteen 2003. Samaan aikaan kuitenkin skinheadien suosio kasvoi nuorten miesten keskuudessa vuosina 1998–2003 (Jaakkola 2000). On mahdollista, että asenteiden muuttuessa yleisesti myönteisemmiksi, on myös ryhmiä, joissa ksenofobia ja radikalisaatio voimistuu ja kärjistyy avoimeksi rasismiksi ja väkivallaksi.

Laskusuhdanteen aikana tapahtuva maahanmuuttoasenteiden kiristyminen havaittiin myös Jaakkolan (2006) analyysissä. Jatkotarkasteluissa voisi analysoida, millaisia vaikutuksia koronapandemian aiheuttamalla taantumalla on maahanmuuttoasenteisiin.

Lähteet:

- Avonius, M. & Kestilä-Kekkonen, E. (2018). Suomalaisen maltilliset ja kirjavat maahanmuuttoasenteet. *Yhteiskuntapolitiikka*, 83(1), 84–95.
- Blumer, H. (1958). Race Prejudice as a Sense of Group Position. *Pacific Sociological Review*, 1(1), 3–7.
- Bohman, A. & Hjerm, M. (2014). 'How the religious context affects the relationship between religiosity and attitudes towards immigration', *Ethnic and Racial Studies* 37(6): 937–957.
- Ervasti, H. (2004). Attitudes towards foreign-born settlers: Finland in a comparative perspective. *Finnish Yearbook of Population Research*, 25–44.
- Ervasti, H., Fridberg, T. & Hjerm, M. (2008). Attitudes towards immigrants. Teoksessa H. Ervasti, T. Fridberg, M. Hjerm & K. Ringdal (toim.): *Nordic Social Attitudes in a European Perspective*. Cheltenham: Edward Elgar, 188–206.
- Ervasti, H. (2020). Religiosity and Support for the Welfare State. Teoksessa T. Laenen, B. Meuleman ja W. van Oorschot (toim.): *Welfare State Legitimacy in Times of Crisis and Austerity*. Edward Elgar Publishing, 111–136.
- EU-MIDIS, I. I. (2017). *Second European Union Minorities and Discrimination Survey Main results*. Luxembourg, Publications Office of the European Union.
- Fornaro P. (2021). Politician polarization in Finland over recent years. https://bibu.fi/wp/wp-content/uploads/2021/01/Politician_polarization_in_Finland_over_recent_years.pdf

- FRA (European Union Agency for Fundamental Rights), EU-MIDIS. (2009). European Union Minorities and Discrimination Survey. Main Results Report.
- Hernes, G. & Knudsen, K. (1992). Norwegians' attitudes toward new immigrants. *Acta Sociologica*, 35(2), 123–139.
- Jaakkola, M. (2000). Finnish attitudes towards immigrants in 1987–1999. *Finnish Yearbook of Population Research*, 36, 129–161.
- Jaakkola, M. (2009). Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: asennemuutokset 1987–2007. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Jaakkola, M. (1995). Suomalaisten kiristyvät ulkomaalaisasenteet. Työministeriö.
- Jaakkola, M. (2006). Suomalaisten suhtautuminen ulkomaiseen työvoimaan ja pakolaisiin. *Siirtolaisuus-Migration*, 33(2), 3–14.
- Kilpi-Jakonen, E. (2015). Explaining temporal trends and regional variation in attitudes towards foreign workers: group conflict theory and Finland 1990–2013. *Research of Finnish society*, 8, 19–32.
- Mannerström, R., Muotka, J., Leikas, S. & Lönnqvist, J. E. (2020). Hyvin toimeentuleva, terve ja suvaitseminen: suomalaisten nuorten poliittiset ideologiat asenneprofiileina tarkasteltuna. *Politiikka*, 62(1), 9–32.
- Raijman, R., Semyonov, M. & Schmidt, P. (2003). Do foreigners deserve rights? Determinants of public views towards foreigners in Germany and Israel. *European sociological Review* 19(4), 379–92.
- Semyonov, M., Raijman, R. & Gorodzeisky, A. (2006). The rise of anti-foreigner sentiment in European societies, 1988–2000. *American sociological review*, 71(3), 426–449.
- Sherif, M. & Sherif, C. W. (1953). *Groups In Harmony And Tension : An Integration Of Studies On Intergroup Relations*. Harper and Brothers.
- Sjöblom-Immala. (2013). Tervetuloa Suomeen? : korkeakouluopiskelijoiden asenteita mittaava Etnobarometri 2013. Siirtolaisuusinstituutti.
- Storm, I. (2018). When does religiosity matter for attitudes to immigration? The impact of economic insecurity and religious norms in Europe. *European Societies*, 20(4), 595–620.
- Uusi Suomi (2018). Suomi rasistisin maa EU-raportissa - Tummaihoisten häirintä yleistä. Noudettu osoitteesta <https://www.uusisuomi.fi/uutiset/suomi-rasistisin-maa-eu-raportissa-tummaihoisten-hairinta-yleista/cab0ce9d-8e12-37d1-abd5-c7de52e7caeb> Viitattu 15.6.2022.
- Van der Brug, W., Fennema, M. & Tillie, J. (2000). Anti-immigrant parties in Europe: Ideological or protest vote? *European Journal of Political Research* 37(1), 77–102.
- Yle (2015). Jari Tervo: Valkoinen roskaväki. Noudettu osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-8336058> Viitattu 15.6.2022.

Liitteet

Liitetaulukko 1. Muuttujien pääkomponenttianalyysi ja reliabiliteetti

Väittäjä	Komponenttilataus
Kuinka paljon Suomen tulisi sallia sellaisten ihmisten muuttaa maahan	0.74
Entä sellaisia ihmisiä, jotka edustavat eri rotua tai etnistä alkuperää	0.86
Entä köyhemmistä Euroopan ulkopuolisista maista olevien ihmisten	0.79
Ominaisarvo	1.92
Selitysosuus	78.27 %
Crohnbachin alfa	0.86
Onko kaiken kaikkiaan mielestäsi haitaksi vai eduksi Suomen talou-	0.86
Uskotko, että kulttuurielämä Suomessa heikentyy vai rikastuu, kun	0.85
Muuttuuko Suomi paremmaksi vai huonommaksi paikaksi asua, kun	0.89
Ominaisarvo	2.26
Selitysosuus	75.38 %
Crohnbachin alfa	0.83

– SUOMEN ESS-TUTKIMUKSEN KESKEISIÄ TULOKSIA –

**Declining Digital Divides in
Europe**

**Ilmastoasenteet Suomessa
ja Euroopassa**

**Asenteet seksuaali-
vähemmistöjä kohtaan**

Lisää tuloksia näet osoitteesta www.utu.fi/europeansocialsurvey

ISBN: 978-951-29-9130-3